

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Націоналізм: ідеологія та політична практика»
(для студентів спеціальності «Міжнародні відносини»)

Маріуполь – 2016

УДК 323.13(075.8)

ББК 66.3 (0), 5я73

Пахоменко С. П. Націоналізм: ідеологія і політична практика: методичні рекомендації для студентів спеціальності «Міжнародні відносини» / С. П. Пахоменко,— Маріуполь : МДУ, 2016. — 21 с.

Розробник:

Пахоменко Сергій Петрович, кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики;

Рецензенти:

**Затверджено вченою радою історичного факультету
Протокол № 8 від 27 квітня 2016 р.**

© Пахоменко С.П., 2016 рік

© Маріупольський державний університет, 2016 рік

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

«Націоналізм: ідеологія і політична практика»

(для студентів спеціальності «Міжнародні відносини»)

Курс: I Підготовка бакалаврів	Напрямок, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчального курсу
Кількість кредитів: 3 (денна форма); 3 (заочна форма) Модулів: 3 Змістовних модулів: 9 Загальна кількість годин: 90 (денна форма); 90 (заочна форма) Тижневих годин: 2	6.030201 Міжнародні відносини	Нормативна дисципліна циклу практичної та професійної підготовки Рік підготовки: 5, II семестр Лекції: 20 годин (денна форма); 10 годин (заочна форма) Семінари: 10 годин (денна форма); 6 годин (заочна форма) Самостійна робота: 60 годин (денна форма); 73 годин (заочна форма) Вид контролю: залік

Мета - з'ясування проблематики, категоріального апарату націології, теоретико-методологічних засад вивчення ідеології та політичної практики націоналізму, ролі націоналістичних практик в умовах глобалізації

Вступ

Даний курс як навчальна дисципліна відіграє важливу роль у професійній підготовці політологів-міжнародників, сприяє формуванню системи знань з націоналізму, що є сьогодні однією з актуальних політичних ідеологій і політичних дій. Навчальна дисципліна сприяє формуванню наукового світогляду, допомагає крізь призму вивчення націоналізму як ідеології та політичного руху з'ясувати важливість національно-етнічного чиннику у внутрішньополітичних та державотворчих процесах

Головною **метою** курсу є з'ясування проблематики, категоріального апарату націології, теоретико-методологічних засад вивчення ідеології та політичної практики націоналізму, ролі націоналістичних практик в умовах глобалізації.

Зміст навчальної дисципліни будується на основі вивчення теоретичних засад дослідження феномену «нації» та націоналізму» у поєднанні з аналізом сучасних націоналістичних рухів. Навчальна дисципліна читається як вибіркова і вимагає знань студентів з базових дисциплін – «Політологія», «Порівняльна політологія», «Історія цивілізацій», «Міграційні процеси в сучасному світі» тощо. Проблематика курсу пов'язана міждисциплінарними зв'язками з історією суспільно-політичної думки, етнологією, націологією, культурною антропологією.

Методологічною основою курсу є системний підхід до вивчення ідеології та політичних проявів націоналізму. Перший модуль присвячений розгляду *етимології* певного поняття (походження, семантична еволюція і трансформації, терміни «двійники», формальні визначення), далі подаються версії змістових інтерпретацій поняття (внутрішня структура, система логічних і генетичних зв'язків між його складовими, спосіб його функціонування тощо), розглядається *феноменологія* «нації» та «націоналізму» і, зрештою, аналізується історична *генеза* націй і націоналізму як суспільних явищ, при цьому подається й емпіричний матеріал. У другому модулі з використанням структурно-функціонального та компаративного методів вивчаються теорії нації та націоналізму. Порівнюються висновки і узагальнення, що були сформульовані певними дослідницькими школами і напрямками на основі аналізу європейського чи світового історичного досвіду. Третій модуль включає системний аналіз і синтез конкретних проявів націоналізму як ідеології та політичної практики в умовах глобалізації.

Завданнями курсу є

- окреслити предмет досліджень з націоналізму;

- дати визначення поняттям і термінам, що становлять основу понятійно-категоріального апарату курсу, ознайомити студентів з різними підходами до визначення дефініцій „етнос”, „нація”, „етнічні (національні) меншини”, „корінні народи”, „національно-територіальна”, „національна-культурна автономія”, „мультікультуралізм” «ксенофобія», «шовінізм», «расізм», «нацизм» тощо;
- охарактеризувати еволюцію та основні історичні форми націоналізму;
- проаналізувати напрями і характер трансформації націоналістичної ідеології в умовах глобалізації;
- визначити основні теоретичні підходи до типологізації націоналізму;
- з'ясувати співвідношення: а) націоналізму з іншими формами етнічної свідомості, б) «громадянського» та «етнічного» націоналізмів. в) націоналізму і популізму;
- дати характеристику різним типам націоналізму та його виявам у сучасній політиці.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

- основні наукові підходи до вивчення проблематики націй і націоналізму;
- закономірності генези і основні вияви націоналізму у суспільно-політичному житті;
- взаємозв'язок нації і націоналізму з іншими суспільними феноменами.

вміти:

- використовувати продуктивний методологічний інструментарій та застосовувати понятійно-категоріальний апарат досліджень націоналізму;
- давати оцінку ролі націоналізму в конкретних умовах політичного та військового конфлікту;
- класифікувати і системно аналізувати політичні доктрини націоналістичного характеру;
- визначати межу між громадянським та етнічним націоналізмом, патріотизмом та ксенофобією і шовінізмом.

Перелік та опис компетенцій, що формуються у студентів у межах вивчення навчальної дисципліни «Націоналізм: ідеологія і політична практика»

- здатність класифікувати і системно аналізувати політичні доктрини націоналістичного характеру, застосовувати знання політичних вчень в професійній діяльності;
- здатність аналізувати соціально-значущі проблеми та процеси;
- здатність аргументовано проводити грань між національними відмінностями і проявами ксенофобії, що становлять загрозу для міжнаціональної злагоди;
- готовність шанобливо і дбайливо ставитися до історичної спадщини і культурних традицій, толерантно сприймати соціальні, етнонаціональні, релігійні та культурні відмінності;
- спроможність застосовувати базові знання з політології, всесвітньої і української історії в дослідженні проблематики націй і націоналізму;
- здатність критично сприймати пояснювальні теорії нації та націоналізму.

Методи навчання

Методи усного, письмового контролю та самоконтролю. Словесні (розповідь-пояснення, бесіда, проблемна лекція), наочні (ілюстрація, демонстрація) та практичні (вправи, практична робота, реферати тощо). Методи інтерактивного навчання – колективні дискусії, Пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемного викладу, частково-пошукові методи. Позааудиторна діяльність.

Виконання та захист студентами індивідуального завдання за темою курсу

Методи контролю

Контроль за рівнем підготовки студентів здійснюватиметься як:

- поточний (перевірка знань на семінарах, за допомогою самостійних домашніх завдань та індивідуальних дослідницьких завдань);
- підсумковий (залік);

МОДУЛЬ 1. Проблеми націоналізму у системі суспільних наук

Тема 1. Етнос і нація: пояснення феноменів

Етнос і етнічність. Етногенетична міфологія. Історичні форми етнічних спільнот і їх присутність в сучасному світі. Трайбалізм. Просвітницьке і романтичне бачення нації. Історичні та неісторичні нації. Междисциплінарний характер вивчення феномена нації. Питання про природу нації; проблема співвідношення етнічності і національності. Марксистська версія нації: формаційний і класовий детермінізм. Примордіалісти і конструктивісти. Континуїтет і уривчастість етнічної еволюції. Політична нація. Нації і модернізація. Модерна нація. Близькоспоріднені нації і етнічне пограниччя. Національності і діаспори. Субетноси. Суперетнічні спільноти.

Тема 2. Національна самосвідомість у світі ідентифікацій

Поняття ідентичності та ідентифікації. Ієрархічна система Ідентифікацій. Динаміка ідентичностей. Національна самосвідомість і уявлення про цивілізаційну приналежність. Національна та релігійна ідентифікації. Національна та регіональна ідентифікації. Мовна самосвідомість. Уявлення про національні території. Ідеальні вітчизни в ментальній географії і картинах світу. Автостереотип і сприйняття інших націй. Національна характерологія.

Тема 3. Виникнення і поширення ідеології націоналізму в 19-20 ст. Історичні форми націоналізму

Передумови виникнення націоналізму; Французька революція і поширення ідей націоналізму в Європі; епоха «ліберального націоналізму»; ідея національної держави в Європі - об'єднання Італії і Німеччини; Перша Світова Війна і розпад багатонаціональних імперій в Європі; Версальська система і принцип самовизначення націй; крах Версальської системи національних держав і Друга Світова Війна; Націоналізм і Холодна Війна; розпад багатонаціональних держав соціалістичного блоку і націоналізм в сучасному світі.

Тема 4. Типологія націоналізму.

Варіанти типології націоналізму; до питання про «західний» і «східний» націоналізми; Ганс Кон і його типологія націоналізму; «західна» і «східна» концепції нації в теорії Г. Кона; історичні особливості виникнення і розвитку «західної» і «східної» концепцій нації; критика теорії Г. Кона; «Територіально громадянська» і «етнічна»

концепції нації

.

Тема 5 (Семінар 1.) Націоналізм і ідентичність у країнах Азії, Африки і Латинської Америки

1. Постановка проблеми: європейські і неєвропейські націоналізми.
2. Переломлення понять «нація», «націоналізм» в арабському світі
3. Індійський, китайський та японський націоналізми.
4. Націоналізм в Африці
5. Націоналізм у країнах Латинської Америки

Методичні рекомендації:

Націоналізм як ідеологія і політичний рух демонструє неабияку різноманітність своїх конкретних проявів. Мета семінару – ознайомлення з існуючою класифікацією націоналізмів за регіональним принципом, їх розподіл на «європейські» та «неєвропейські». Однією з головних завдань у вивченні буде аналіз сутності та основних рис європейського, арабського, азійського, африканського та латиноамериканського націоналізмів. Необхідно виявити і порівняти основні характеристики, походження та вплив кожної з концепцій націоналізму на формування сучасної політичної ситуації в світі. Подібним чином слід проаналізувати всі трактування поняття «нація» в кожному з регіонів.

Особливу увагу майбутніх фахівців повинна залучити проблема націоналізму і теоретичних питань, пов'язаних з ним. Аналіз підходів необхідно постійно співвідносити з конкретними прикладами з історії та сучасності, які дозволяють виявити не тільки види, типи та джерела націоналізму, але і його характер.

Література:

1. Абрамов Д.Б. Светское государство и религиозный радикализм в Индии. / Абрамов Д.Б. – М.: ИМЭМО РАН, 2011. – 187 с.
2. Алаї Х. Арабський світ: назад у майбутнє [Електронний ресурс] / Х. Алаї – Режим доступу до ресурсу: <http://zgroup.com.ua/article.php?articleid=2869>.
3. Гелнер Е. Нації та націоналізм: Пер. з англ. / Е. Гелнер— К.: Таксон, 2003. — 300 с.
4. Касьянов Г. В. Теорії нації та націоналізму: / Г.В. Касьянов. – К: Либідь, 1999. – 352 с.

5. Ковалева А. П. Политика национализма как сдерживающий фактор глобализации: опыт современного Китая [Электронный ресурс] / А. П. Ковалева – Режим доступа до ресурсу: <http://ego.uara.ru/ru/issue/2010/04/05/>.
6. Корнеев М. Я. Метафизика, эстетика и компаративистика Леопольда Седара Сенгора. //Размышления о философии на перекрестке второго и третьего тысячелетий.Серия «Мыслители», Выпуск 11. / М.Я. Корнеев — Санкт-Петербург :Санкт-Петербургское философское общество, 2002. . С.256-277.
7. Косач Г. Г. Арабский национализм или арабские национализмы: доктрина, этноним, варианты дискурса. // Национализм в мировой истории. / Отв. ред. Тишков В. А., Шнирельман В. А.. — М.: Наука; Институт этнологии и антропологии РАН, 2007. — 601 с.
8. Крупянко М. И. Японский национализм и его влияние на безопасность России на Дальнем Востоке. [Электронный ресурс] / М. И. Крупянко – Режим доступа до ресурсу: <http://cyberleninka.ru/article/n/yaponskiy-natsionalizm-i-ego-vliyanie-na-bezopasnost-rossii-na-dalnem-vostokey>
9. Лукин В. Н. Современные стратегии снижения рисков международного терроризма: китайский культурный национализм [Электронный ресурс] / В. Н. Лукин – Режим доступа до ресурсу: <http://credonew.ru/content/view/552/58/>
10. Сміт Е. Нації і націоналізм у глобальну епоху. / Е. Сміт. – Київ: Київ, 2006. – 320 с.
11. Френкель М. О. Африканский национализм как идеология М.: Институт Африки РАН, 2003. - 54 с.
12. Шерстюков С. А. Арабский национализм в современной немецкой историографии [Электронный ресурс] / С. А. Шерстюков // Известия Алтайского государственного университета. – 2009. – Режим доступа до ресурсу: <http://izvestia.asu.ru/2009/4-4/hist/TheNewsOfASU-2009-4-4-hist-56.pdf>.
13. Шульговский А.Ф. Национализм в Латинской Америке: политические и идеологические течения / А.Ф. Шульговский — М.: Наука, 1976. — 369 с.

МОДУЛЬ 2. Теорії нації та націоналізму

Тема 6. Націоналізм у концепціях модернізму, етносимволізму та постмодернізму

Е. Геллнер як представник модерністського напрямку; відсутність націоналізму в аграрному суспільстві і його причини; передумови для виникнення націоналізму в

індустріальному суспільстві; функції націоналізму в індустріальному суспільстві; національність і етнічність в теорії Е. Геллнера; «Тимчасові зони» Європи; критика концепції Е. Геллнера

Марксистські витoki теорії Е. Хобсбаума; Поняття «створена традиція»; історичні приклади «створеної традиції» ; націоналізм і «створені традиції» в Англії, Шотландії, Франції; критика концепції Хобсбаума

Концепція націоналізму Б. Андерсона. Нація як «уявна спільнота»; нація та інші типи «уявних спільнот»; передумови виникнення націоналізму; Латинська Америка - батьківщина сучасного націоналізму згідно з концепцією Б. Андерсона; колоніалізм і поширення ідей націоналізму; критика концепції Б. Андерсона.

Переваги та недоліки модерністського підходу до націоналізму; Ентоні Сміт і його критика модернізму; Співвідношення етносу і нації в концепції Е. Сміта; поняття «міфо-символічний комплекс»; роль «міфо-символічних комплексів» в формуванні етнічної та національної ідентичності по Е. Сміту

Тема 7 (Семинар 2.) Теорії нації та націоналізму

1. Націоналізм у роботах Е. Сміта
2. Е. Хобсбаум про історичні етапи націоналізму
3. «Уявлені спільноти» Б. Андерсона
4. Е. Гелнер про нації та націоналізм.

Методичні рекомендації:

Студентам необхідно розібратися в підходах до вивчення нації і націоналізму. Для цього за три тижні до проведення семінару студенти повинні отримати відповідний список джерел, щоб мати можливість продуктивно опрацювати основні роботи Е. Геллнера, Е. Сміта та Б. Андерсона та ознайомитися з їх критикою. У постановці проблеми студент має охарактеризувати сучасну ситуацію в дослідженні етно-національних проблем і оцінити такі тенденції: протистояння конструктивізму проти етніцизму, модернізму проти примордіалізму чи перенніалізму і навпаки у трактуванні сутності й походження націй. Характеризуючи теорії нації і націоналізму Е. Геллнера, Е. Гобсбаума, Б. Андерсона треба визначити яким чином у кожній з них опрацьований конструктивістський підхід. Конструктивістський, він же – “ситуативний” підхід, побудований на запереченні або мінімізації ролі етнічного чинника в процесах

націогенези, стверджує штучність націй і національних рухів, їх появу внаслідок конструювання елітами, що переслідують свої інтереси, певних історико-культурних міфів про спільну історичну долю, культурну спорідненість етносів, що творять націю тощо. Прихильники цього підходу шукають коренів нації в суспільних змінах, особливо – технологічних, у модернізації, мобілізації та інших процесах, притаманних епосі нового часу, заперечуючи спадкоємність націй щодо територіальних, культурних чи політичних спільнот попередньої епохи. Нації в їхніх творах зображені як абсолютно нові, модерні утворення, що не мають ні аналогів, ні прямих попередників у минулому.

Треба також відзначити, що в наш час з'являється все більше праць, у яких спрощення конструктивізму активно критикуються, його скептицизм стосовно суспільних функцій націй (подаваних переважно в негативному плані) долається, стверджується не лише життєздатність (а отже й історична перспективність) націй, а й їхня “природність” у тому розумінні, що властива їм солідарність відповідає і людській природі, і потребам суспільного розвитку. Певною мірою піднімається проблема гаданої протилежності громадянського (цивільного) та етнічного націоналізму, хоч її інтерпретація істотно змінилася з появою низки творів, автори яких відстоюють можливість, ба, більше – суспільну й особистісну цінність ліберального (і водночас – етнічного) націоналізму.

Говорячи про постмодерністську парадигму націології Е. Сміта важливо зрозуміти чи знімає смітівський етносимволізм класичне дуалістичне протистояння об'єктивності і суб'єктивності нації.

Література:

1. Андерсон Б. „Західний” націоналізм та „східний” націоналізм: чи є між ними різниця? [Електронний ресурс] / Б. Андерсон. - Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n28texts/anderson.htm>
2. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування про походження й поширення націоналізму. – К.: Критика, 2001
3. Гелнер Е. Нації та націоналізм. – К. : Таксон, 2003.
4. Гобсбаум Е. Нації і націоналізм, починаючи з 1780 року: програма, міфи, реальність [пер. з англ. та прим. Т. Корпала]. – К. : Укр. Центр духов.культури, 2010.
5. Картунов О. Західні теорії етнічності, нації та націоналізму: Навчальний посібник. – К.: Університет економіки та права «Крок», 2007.
6. Касьянов Г.В. Теорії нації та націоналізму: Монографія. – К.: Либідь, 1999.

7. Кедури Э. Национализм / Э. Кедури; пер. с англ. А. А. Новохатько. — 4-е изд., расш. — СПб. : Алетейя, 2010. — 136 с.
8. Мусаев И. М. Теории национализма: анализ современных зарубежных концепций. СПб., 2005.
9. Націоналізм: Антологія / упор. О.Проценко, В. Лісовий. — К.: Смолоскип, 2000.
10. Націоналізм: Теорії нації та націоналізму від Йогана Фіхте до Ернеста Гелнера: антологія / Наукове товариство ім. Вячеслава Липинського ; пер. Ю. Бадзьо [та ін.] ; упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. - 2.вид., перероб. і доп. — К. :Смолоскип, 2006.
11. Основы этнодержавознавства. Підручник / За ред. Ю.І.Римаренка. — К., 1997.
12. Сидорина, Т.Ю., Национализм: теории и политическая история: учеб. пособие для вузов / Т.Ю. Сидорина, Т.Л.Полянников: Гос. ун-т – Высшая школа экономики. — М.: Изд. дом ГУ ВШЭ, 2006.
13. Сміт Е. Нації та націоналізм у глобальну епоху [Електронний ресурс] / Е. Сміт. - Режим доступу: <http://litopys.org.ua/smith/smg.htm>
14. Сміт Ентоні Д. Націоналізм: Теорія, ідеологія, історія / Пер. з англійської. — К: "К.І.С.", 2004. — 170 с.

МОДУЛЬ 3. Націоналізм у сучасному політичному житті

Тема 8. Політичний радикалізм та націонал-популізм в європейському контексті

Співвідношення між патріотизмом і націоналізмом. Націоналізм і лівий радикалізм. Націоналізм і правий радикалізм. державний націоналізм і тоталітаризм Націонал-соціалізм. Шовінізм і мегаломанія. Конспірологічні теорії. Уявлення про «п'яту колону». Неонацизм. Націоналізм і тероризм. Субкультурні прояви радикального націоналізму. Популізм і націоналізм

Тема 9. Націоналізм та глобалізація

Ренесанс етнічності. Націоналізм, глобалізація, виклики сучасності. Націоналізм і антиглобалізм. Націоналісти в протестному русі. Міграційні стратегії і проблема мігрантів. Мультикультуралізм: надії та розчарування. Несправність «плавильних котлів». Уявлення про етнічну злочинність. Націоналізм і інтеграційні проекти. Етнократія в розпаді соціалістичних федерацій. Націоналістична трактування безпеки. Націоналізм, права людини і громадянське общество. Націоналізм і ресурс soft power. Політика історичної пам'яті. Націоналізм в сценаріях майбутнього.

Тема 10. Націоналізм в Україні

Термін „націоналізм” в українській публіцистиці 80-90-х рр. XIX ст. Ідеологізація і політизація поняття. Історіогенеза українського націоналізму. Український націоналізм як радикальна ідеологічна течія і політичний рух. Націоналізм М.Міхновського. Питання українського націоналізму у працях В.Липинського. Д.Донцов „Націоналізм”. „Український буржуазний націоналізм”. Інтегральний націоналізм. Проблема типології. Сучасна українська націологія. Націоналістичні та праворадикальні політичні та військово-політичні рухи в сучасній Україні. Роль націоналістичних організацій у подіях «Революції гідності» та війні на Донбасі.

Семинар 3 Націоналізм в Україні

1. «Націоналізм» в українській інтелектуальній традиції.
2. Типологізація сучасного українського націоналізму.
3. Руський націоналізм в Україні та його роль у формуванні ідеології сепаратизму Криму та Донбасу
4. Роль націоналістичних організацій у подіях «Революції гідності» та війні на Донбасі.

Методичні рекомендації: Семінар має на меті розглянути розвиток українського націоналізму від початку ідей самостійності країни до спроби військового спротиву; а також процес визрівання конфлікту на Донбасі, простежити перехід від ідеалістичного мирного розуміння націоналізму до ідеологічного обґрунтування необхідності бойових формувань. Це допоможе зрозуміти сьогоднішнє розуміння поняття нації, націоналізму в Україні, знайти помилки й зробити спроби вирішити їх в майбутньому.

Для ознайомлення з проблемою націоналізму в сучасній Україні, студентам необхідно розглянути та класифікувати концепції теоретиків українського націоналізму від початку XIX до XXI ст.

Під час вивчення проблеми руського націоналізму необхідно звернути увагу на історичні передумови формування антиукраїнського руху на території Донбасу та Криму, основні організації, які сформували ідеологію т. зв. «Руського миру» в цих регіонах, а також роль РФ в цих процесах. Необхідно також визначити основні критерії, що визначають «національну ідентичність» на окупованих територіях, та методи, якими ця ідентичність нав'язується населенню.

Література:

1. Андреас Умланд «Революційний реакційний пострадянський імперіалізм : як російський ультра націоналізм змінив зовнішню політику Москви за часів Путіна
Текст та обговорення виступу доктора Андреаса Умланда на семінарі
Чорноморської миротворчої мережі 5 листопада 2011 році
<http://uames.org.ua/php/art.php?id=87>
2. Націоналізм: Антологія / упор. О.Проценко, В. Лісовий. – К.: Смолоскип, 2000.
3. Український націоналізм : антологія. – К. : Українська вид. спілка ім. Ю.Липи, 2009. – Т. 1. 7.
4. Коржов Г. Региональная идентичность Донбасса: генезис и тенденции развития в условиях общественной трансформации / Г. Коржов // Социология: теория, методы, маркетинг, 2006, № 4. – С.38 -51.
5. Кресіна І.О. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси: (Етнополітологічний аналіз). – К., Вища школа, 1998
6. Кулик В. Український націоналізм у незалежній Україні / Центр досліджень національної безпеки при Національному ун-ті "Києво- Могилянська академія". – К., 1999.
7. Липинський В. Націоналізм, патріотизм, шовінізм // Сучасність. – 1992. – № 6.
8. Лісовий В.С. Методологічні дослідження нації у „Теорії нації” В. Старосольського // Мала енциклопедія етнодержавознавства. – К., 1996.
9. Лихачев В. Нацизм в России. - М., 2002
10. Нагорна Л. П. Соціокультурна ідентичність: Проблема тезаурусу / Л. Нагорна // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса - 2011. - Вип. 5. - С. 56-74.
11. Нагорна Л.П. Регіональні ідентичності: український контекст / Л. П. Нагорна. – К. : ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2008. – 405 с

12. Пахоменко С. Фактор ідентичності в українській кризі: приклад Донбасу/ С. Пахоменко//Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія, 2015. – Вип. 12. – С. 246-253
13. Тимченко В. Час націоналізму. Стратегія виживання в глобалізованому світі. – К. : Преса України, 2013.
14. Умланд А., Шеховцов А. Украинские правые, евроинтеграция и угроза неонацизма. [Электронный ресурс] А. Умланд, А. Шеховцов. – 2014. – Режим доступа: <http://polit.ru/article/2014/05/21/ukraine/>
15. Умланд А. Добровольческие вооруженные формирования и радикальный национализм в постмайданной Украине [Электронный ресурс] А. Умланд <http://ukraine.politicalcritique.org/2016/03/dobrovolcheskie-vooruzhyonnye-formirovaniya-i-radikalnyj-natsionalizm-v-poslemajdannoj-ukraine/>
16. Умланд А. Почему мы так мало знаем про «Свободу» . Четыре причины исследования правового экстремизма в постсоветской Украине <http://historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/848-andreas-umland-pochemu-my-tak-malo-znaem-pro-svobodu-chetyre-prychyny-otsutstviya-yssledovanyi-pravoho-ekstremizmu-v-postsovetskoj-ukrayne>
17. Шпорлюк Р. Імперія та нації: З історичного досвіду України, Росії, Польщі та Білорусії. – К., 2000.
18. Шпорлюк Р. Комунізм і націоналізм. Карл Маркс проти Фрідріха Ліста / Пер. з англ. Г. Касьянов. – К.: Основи, 1999

Методичні рекомендації: Семінар має на меті розглянути розвиток українського націоналізму від початку ідей самостійності країни до спроби військового спротиву; а також процес визрівання конфлікту на Донбасі, простежити перехід від ідеалістичного мирного розуміння націоналізму до ідеологічного обґрунтування необхідності бойових формувань. Це допоможе зрозуміти сьогоднішнє розуміння поняття нації, націоналізму в Україні, знайти помилки й зробити спроби вирішити їх в майбутньому.

Для того щоби ознайомитися з проблемою націоналізму в сучасній Україні, студентам необхідно розглянути та класифікувати концепції теоретиків українського націоналізму від початку ХІХ до ХХІ ст.

Під час вивчення проблеми руського націоналізму необхідно звернути увагу на історичні передумови формування антиукраїнського руху на території Донбасу та Криму, основні організації, які сформували ідеологію т. зв. «Руського миру» в цих регіонах, а також роль РФ в цих процесах. Необхідно також визначити основні критерії, що визначають «національну ідентичність» на окупованих територіях, та методи, якими ця ідентичність нав'язується населенню.

Індивідуально-дослідницькі завдання

1) Складіть есе на задані теми:

1. Регіональна ідентичність та її роль у конфлікті на Донбас
2. «Західний» і «східний» націоналізми
3. Проблеми формування та виявів націоналізму (на основі найбільш відомих теорій націоналізму)
4. Праворадикальні націоналістичні партії у політичному житті сучасної Європи
5. Націоналізм VS мультикультуралізм: протистояння теорії та практичних підходів
6. Активізація націоналізму і етнічні конфлікти в пострадянському просторі
7. Правий радикалізм і націоналізм у сучасній Україні

Методичні рекомендації: Написання есеїв передбачає попереднє детальне опрацювання конкретної проблеми, вивчення відповідної літератури та джерел, а також критичний аналіз найбільш відомих теорій нації із застосуванням для пояснення відповідного кейсу. При оцінюванні будуть враховуватися, як знання студента, так і вміння обґрунтувати власну наукову позицію

2) Тематика рефератів

1. Історичні та неісторичні нації: від етногенетичній міфології до сучасних наукових класифікацій.
2. Суперетнічні спільноти і рухи як історичні феномени (Гасло «Слов'янської єдності» як політична технологія).
3. Стереотипи взаємного сприйняття народів (на прикладі будь-яких двох етносів)

4. Зміна національної ідентифікації
5. Письменники й історики як національні лідери
6. Національні герої і антигерої
7. Історичний досвід дискримінаційних практик за національною ознакою.
8. Еволюція правового регулювання положення національних меншин.
9. Національна автономія: культурна, територіальна, персональна
10. Національні меншини и корінні народи: дефініції і використання міжнародно-правовій практиці.
11. Уявлення про національну ідею і її роль в історії.
12. Риторика і символіка націоналізму.
13. Конспірологія як інструмент радикального націоналізму.
14. Дискусії про етнічну злочинність.
15. Місця пам'яті в картині світу націоналізму

Розподіл балів

Семінарські заняття	40 балів
Індивідуально-дослідне завдання	20 балів
Модульна контрольна робота	15 балів
Залік	25 балів
Загалом	100 балів

Питання до заліку

1. Етнос і етнічність. Концепції етнічності (примордіалізм, конструктивізм, інструменталізм)
2. Історичні форми етнічних спільнот і їх присутність в сучасному світі
3. «Етнічний парадокс» сучасності. Глобалізація і етнічність.
4. Етнічні (національні) меншини та корінні народи.
5. Питання про природу нації; проблема співвідношення етнічності і національності.
6. Нація як етнокультурна і як громадянсько-політична спільнота
7. Нації і модернізація. Модерна нація.
8. Поняття ідентичності та ідентифікації. Ієрархічна система ідентифікацій

9. Національна та регіональна ідентифікації. Проблема регіональної ідентичності
10. Ідентичності мовна, національна, етнічна.
11. Мовне питання в Україні
12. Французька революція і поширення ідей націоналізму в Європі; епоха «ліберального націоналізму»
13. Варіанти типології націоналізму: до питання про «західний» і «східний» націоналізми
14. Е. Геллнер як представник модерністського напрямку
15. Концепція націоналізму Е. Хобсбаума
16. Концепція націоналізму Б. Андерсона
17. Етносимволізм у теорії Е. Сміта.
18. Співвідношення націоналізму і лібералізму
19. Шовінізм, нацизм, расизм як радикально-агресивні варіанти націоналізму
20. Типологізація українського націоналізму.

Література:

Основна

1. Картунов О. Західні теорії етнічності, нації та націоналізму: Навчальний посібник. – К.: Університет економіки та права «Крок», 2007.
2. Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму — К.: Либідь, 1999. - 352 с.
3. Націоналізм: Антологія / упор. О.Проценко, В. Лісовий. – К.: Смолоскип, 2000.
4. Націоналізм: Теорії нації та націоналізму від Йогана Фіхте до Ернеста Гелнера: антологія / Наукове товариство ім. Вячеслава Липинського ; пер. Ю. Бадзьо [та ін.] ; упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. - 2.вид., перероб. і доп. – К. :Смолоскип, 2006.
5. Основи етнодержавознавства. Підручник / За ред. Ю.І.Римаренка. – К., 1997.
6. Сидорина, Т.Ю., Национализм: теории и политическая история: учеб. пособие для вузов / Т.Ю. Сидорина, Т.Л.Поляников: Гос. ун-т – Высшая школа экономики. – М.: Изд. дом ГУ ВШЭ, 2006.
7. Український націоналізм : антологія. – К. : Українська вид. спілка ім. Ю.Липи, 2009. – Т. 1. 7.
8. Этнос. Нация. Общество. Этнологический словарь / Отв. ред. и составитель В.И. Козлов. – М.: изд-во "ВИТТАН", 1996.

Допоміжна

9. Альтерматт У. Етнонаціоналізм в Європе. – М.: Російськ. гос. гуманит. ун-т, 2000.
10. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування про походження й поширення націоналізму. – К.: Критика, 2001.
11. Астаф'єв А. Континуальність як модель національної історії (Нарис з історіософії українського радикального націоналізму) // Молода нація. – К.: Смолоскип, 2001. – С. 5-41.
12. Балибар Э., Валлерстайн И. Раса, нация, класс. Двусмысленные идентичности. М., 2004.
13. Брюейкер Р. Переобрамлений націоналізм : статус нації та національне питання у новій Європі / пер. з англ. О. Рябов. – Л. : Кальварія, 2006.
14. Гелнер Е. Нації та націоналізм. – К. : Таксон, 2003.
15. Гобсбаум Е. Нації і націоналізм, починаючи з 1780 року: програма, міфи, реальність [пер. з англ. та прим. Т. Корпала]. – К. : Укр. Центр духов. культури, 2010.
16. Грицак Я. Страсті за націоналізмом [Текст] : історичні есеї. – К. : Критика, 2004.
17. Донцов Д. Націоналізм. – Львів, 1990.
18. Козлов В.И. Этнос, нация, национализм. Сущность и проблематика. – М.: Старый Сад, 1999.
19. Кедури Э. Национализм / Э. Кедури; пер. с англ. А. А. Новохатько. — 4-е изд., расш. — СПб. : Алетейя, 2010. — 136 с.
20. Колодій А. Нація як суб'єкт політики. – К., 1997.
21. Кононенко П. П. Національна ідея, нація, націоналізм. – К. : Міленіум, 2005.
22. Коржов Г. Региональная идентичность Донбасса: генезис и тенденции развития в условиях общественной трансформации / Г. Коржов // Социология: теория, методы, маркетинг, 2006, № 4. – С.38 -51.
23. Кресіна І.О. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси: (Етнополітологічний аналіз). – К., Вища школа, 1998.
24. Кулик В. Український націоналізм у незалежній Україні / Центр досліджень національної безпеки при Національному ун-ті "Києво-Могилянська академія". – К., 1999.
25. Липинський В. Націоналізм, патріотизм, шовінізм // Сучасність. – 1992. – № 6.
26. Лісовий В.С. Методологічні дослідження нації у „Теорії нації” В. Старосольського // Мала енциклопедія етнодержавознавства. – К., 1996.
27. Лихачев В. Нацизм в России. - М., 2002

28. Малахов В.С. Национализм как политическая идеология. – М., 2005.
29. Мусаев И. М. Теории национализма: анализ современных зарубежных концепций. СПб., 2005.
30. Нагорна Л. П. Соціокультурна ідентичність: Проблема тезаурусу / Л. Нагорна // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса - 2011. - Вип. 5. - С. 56-74.
31. Нагорна Л.П. Регіональні ідентичності: український контекст / Л. П. Нагорна. – К. : ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2008. – 405 с.
32. Нации и национализм. Под. ред. Б.Андерсона. – М., 2002
33. Пахоменко С. Фактор ідентичності в українській кризі: приклад Донбасу/ С. Пахоменко//Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія, 2015. – Вип. 12. – С. 246-253
34. Пахоменко С. Трансформації болгарського націоналізму у другій половині ХХ- на початку ХХІ ст./ С. Пахоменко// Матеріали ІV Міжнародного науково-методичного семінару з болгарської мови, літератури ,культури та історії: [збірник тез] / (ред. Колінько О.П. , Корнієнко С. І., Сенічева О. А., Цанов С. М., Червенко О. Б.) – Бердянськ: БДПУ, 2015. – С. 142 – 148.
35. Пахоменко С. Партія «Справжні фіни» (Perussuomalaiset): в тренді північноєвропейського популізму / С.Пахоменко//ВісникМаріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія, 2014.- Вип. 11. – С. 177-185.
36. Перин Р.Л. Психология национализма. – СПб., 1999.
37. Платонов Ю.П. Этнический фактор. Геополитика и психология. – СПб., 2002.
38. Поздняков Э. Нация. Национализм. Национальный вопрос. – М., 1994.
39. Релятивистская теория нации / под ред. А.Г.Здравомыслова. – М., 1998.
40. Сахарова В. В. Мультикультурализм и политика интеграции иммигрантов: сравнительный анализ опыта ведущих стран Запада // В. В. Сахарова. – М., 2015. – 220 с.
41. Сміт Е. Нації та націоналізм у глобальну епоху / пер. з англ. М. Климчук, Т. Цимбал ; наук. ред. Г. Касьянов. – К. : НікаЦентр, 2006.
42. Сміт Е. Д. Націоналізм: теорія, ідеологія, історія / пер. з англ. Р. Фещенко. – К. : К.І.С., 2004.
43. Сміт Е. Національна ідентичність. – К., 1994.
44. Смит Энтони Д. Национализм и модернизм: Критический обзор современных теорий наций и национализма / Пер. с англ. А.В. Смирнова, Ю.М. Филиппова, Э.С. Загашвили и др. - М.: Праксис, 2004.

45. Степико М.Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування/М. Т. Степико. -К.: НІСД, 2011. – 336 с.
46. Тимченко В. Час націоналізму. Стратегія виживання в глобалізованому світі. – К. : Преса України, 2013.
47. Тишков В.А. Забыть о нации (Постнационалистическое понимание национализма) // Вопросы философии. 1998. №9.
48. Тишков В. Старые и новые идентичности [Электронный ресурс] / В. Тишков. – Режим доступа: http://valerytishkov.ru/cntnt/nauchnaya_/obrazy_rossii/starie-i-novie-i.html
49. Умланд А., Шеховцов А. Украинские правые, евроинтеграция и угроза неонацизма. [Электронный ресурс] А. Умланд, А. Шеховцов. – 2014. – Режим доступа: <http://polit.ru/article/2014/05/21/ukraine/>
50. Умланд А. Добровольческие вооруженные формирования и радикальный национализм в постмайданной Украине [Электронный ресурс] А. Умланд <http://ukraine.politicalcritique.org/2016/03/dobrovolcheskie-vooruzhyonnye-formirovaniya-i-radikalnyj-natsionalizm-v-poslemajdannoj-ukraine/>
51. Умланд А. Почему мы так мало знаем про «Свободу» . Четыре причины исследования правового экстремизма в постсоветской Украине <http://historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/848-andreas-umland-pochemu-my-tak-malo-znaem-pro-svobodu-chetyre-prychyny-otsutstvyia-yssledovanyi-pravoho-ekstremizmu-v-postsovetskoj-ukrayne>
52. Хобсбаум Е. Нація і націоналізм після 1788 року. – К., 1990.
53. Червак Б. Український націоналізм: дослідження, інтерпретації, портрети. – Дрогобич : Відродження, 1996.
54. Шпорлюк Р. Імперія та нації: З історичного досвіду України, Росії, Польщі та Білорусії. – К., 2000.
55. Шпорлюк Р. Комунізм і націоналізм. Карл Маркс проти Фрідріха Ліста / Пер. з англ. Г. Касьянов. – К.: Основи, 1999